

Jak jsem (ne)studoval religionistku na Lidové univerzitě v Pekingu

Pavel Šindelář, FF MU, Ústav religionistiky

„Vědět je uznat, když něco víš, že to víš, a když něco nevíš, uznat, že to nevíš.“(citát připisovaný na internetových serverech Konfuciovi)

Do Pekingu jsem vyrážel na dva semestry studovat religionistiku (zongjiaoxue) a získávat materiál pro svou disertační práci o soudobé náboženské scéně v Čínské lidové republice. Má studijní cesta byla zprostředkována a hrazena z výměnného programu českého a čínského ministerstva školství. Za jeden kus českého studenta vyslaného na rok studovat do ČLR je vyslán jeden kus studenta čínského objevovat kouzlo českého „vysokoškoství“. Každý rok je vypsán konkurz na cca 15 míst pro celou republiku. Program dříve zcela ovládaný dvěma českými katedrami sinologie z Prahy a Olomouce, se v současnosti stále více otevírá širšímu spektru zájemců. Kromě mě, reprezentanta religionistiky, do Číny za vzděláním vyráželi loni i ekonomové, právníci, architekti či umělci. Jednotlivé české univerzity mají přidělenou kvótu určující počet studentů, které mohou vyslat. Celá MU disponovala minulý rok krásným jedním místem. Po vítězství v konkurzu na domácím institutu tak již máte stipendium v kapse. Já zvítězil s přehledem, neboť nebylo nikoho, kdo by chtěl se mnou síly měřit – za celou MU jsem se přihlásil jako jediný.

Dalším krokem je výběr tří vzdělávacích institucí v ČLR, kde byste chtěli studovat. Zvolené univerzity vyplníte do formuláře v pořadí vaší preference a čínská byrokracie pak tyto instituce vaším jménem osloví a o výsledku vás včas zpraví. V bratrské spolupráci čínské byrokracie s českou se tento krok mění v docela bolestný proces, kdy se například teprve týden před odletem dozvídáte, kam a za jakých podmínek odlétáte na celý rok studovat (paní na pražském ministerstvu se například docela podivovala, že u nás v Brně nedojde dopis adresátovi jen na základě jména – zkomolila totiž název ulice i směrovací číslo – vždyť jsme tady jedna ves). Tak se v mém případě stalo, že jsem se na poslední chvíli dozvěděl, že sice odjždím studovat religionistiku do Pekingu na mnou preferovanou školu, ale ne v angličtině, jak materiály dotyčné univerzity původně slibovaly, ale v čínštině. Před odletem si v jediný určený den a hodinu vyzvednete na přepážce pokladny MŠMT (samozřejmě v Praze) stipendium na celý rok: moderně, v hotovosti, v dolarech, v papírovém sáčku. Strach při transportu fasciklu bankovek do nejbližší bankovní pobočky, jejich směny na české koruny a uložení na vlastní konto vyvážila zpětná satisfakce z celoročné rostoucího kurzu domácí měny a škodolibá radost z pádu dolaru. Program, kromě těchto peněz (loni 300 USD na měsíc, tento rok se však má stipendium zvyšovat), slibuje uhradit i školné, ubytování na koleji a zdravotní pojištění. Zpáteční letenku uhradí z vlastních fondů vaše vlastní univerzita. Její vyřízení bylo z celé rozsáhlé operace to nejjednodušší. Sláva byrokracii MU.

Vybaven všemi formuláři, vízy, zdravotními osvědčeními, doporučujícími dopisy a za doprovodu čerstvě sezdané manželky jsem vyrazil studovat do Čínské lidové republiky. Pekingská Renmin University, „Lidová univerzita“,

je jednou z nejznámějších a nejlepších čínských vysokých škol, údajně hned třetí nejprestižnější po Beijing University a Tsinghua University – výhradních dodavatelích posledních dvou generací vládnoucí soudružské elity. První dvě místa jsou neoddiskutovatelná, ale na třetí si dělá nárok více institucí. Já v tom mám však již jako absolvent Rendy (zkrácená verze názvu Renmin Daxue) a majitel několika kusů oděvu se jménem své druhé alma mater jasno. Přestože jsem si ji vybral na základě dosti kusých a mlhavých informací, ukázala se renminská religionistika být jedním z nejlepších a nejaktivnějších pracovišť v oboru v celé zemi. Je součástí tamní School of Philosophy (např. marxistická věda, na akademické půdě na rozdíl od okolní reality stále živá, má naštěstí vlastní „school“ a do výuky religionistiky tak výrazněji nezasahuje) a důraz se klade na studium buddhismu (především čínského), křesťanství (především západního) a v dnešní Číně velice populární a znovu objevená konfuciánská studia či konfuciánskou (novou) vědu.

Jelikož má jazyková výbava v době příjezdu nestačila na to, abych nastoupil řádné kurzy vyučované v čínštině, byl jsem formálně ponechán v samostudiu na ústavu religionistiky, ale reálně jsem nastoupil do „páté střední“ třídy v Institutu výuky čínského jazyka pro cizince. Zde jsem strávil celý první semestr a poté, co jsem v pololetí vyrazil přeci jen zkusit nějaké přednášky na religionistiku, a s vystrízlivěním se opět vrátil do komunity mezinárodních studentů, jsem zde studiem jazyka strávil i semestr druhý. To, že se domluvíte s trhovcem nad zeleninou, s číšníkem nad miskou pálivého *tofu*, s mládeží v baru nad sklenkou *baijiou*, že rozumíte hlášení v metru a dabované korejské telenovele, to vše ještě totiž neznamená, že pochopíte výklad o pohledu na problematiku buddhovské podstaty učence z 10. století v podání roztržitého profesora se silným kantonským akcentem.

Tak mi alespoň, kromě každodenního studia čínského jazyka (pondělí až pátek, od 8 do 12 hodin), zbylo dost času na poznávání hlavního města Číny šilícího přípravami na olympiádu i běžného života Číňanů točícího se hlavně kolem jídla, dětí a nezájmu o politiku. Měl jsem dost času na procestování celé země křížem krážem a pozorování rostoucích mrakodrapů na bohatém pobřeží stejně jako rostoucího plevelu v chudém vnitrozemí. Zbyl i čas na vyčerpávající společenský život v komunitě mezinárodních studentů od Aljašky po Zimbabwe. Od Korejců jsem se tak například dozvěděl, že smrkat je nespolečenské, a proto popotahují. Od Kazachstánců jsem zase vyzoroval, že Borat není fikce, ale celkem podařený dokumentární film. Děti prominentních Bělorusů se mi zase svěřily, že Lukašenko není takový lump, jak se u nás tvrdí, když jim dovolil vycestovat na studia do Číny. Čtyřicetiletý španělský spolužák, expert na moderní čínské výtvarné umění, mi prozradil, že globálním jazykem budoucnosti není „angličtina“, nýbrž „špingliš“ případně „čingliš“. Oba dva jazyky samozřejmě, na rozdíl od angličtiny, dotyčný plyně ovládal. Jen od Zimbabwanů jsem se nakonec nedozvěděl nic, neboť naše VIP spolužačka Mrs. Mugabe, manželka pana diktátora Roberta, se nakonec ve třídě nikdy neukázala.

A zbylo samozřejmě dost času i na objevování náboženského kvasu v nedávno ještě tabulkově přísně ateistické společnosti. Je pravdou, že Peking zůstává v tomto směru nadále na první pohled posledním z hrdých strážců dob a pořádků minulých desetiletí. Většina ze stovek úžasných chrámů, klášterů, křesťanských kostelů nebo oltářů imperiálního kultu působí dojmem kulisy vše pohlcujícího turistického

ruchu. V lepším případě jsou přetvořeny na muzea, v horším pak přímo včleněny do soukolí turistického byznysu. Oltáře chrámů jsou tak, kromě prodejních pultíků a muzejních vitrín, často doplněny nápisy jako „Do not worship“ nebo „Don't burn incense“. Fotografování je samozřejmě bez výjimky povoleno. Situace v Pekingu tak ničím nepřipomíná atmosféru náboženských institucí a památek, jejichž fungování a význam je přirozeně včleněn do života běžných domorodců tak, jak jsem se s tím osobně setkal na Tchajwanu, ale například i v Šanghaji. Přesto Peking duchovně žije, je třeba se jen ponořit hlouběji pod povrch a pátrat.

Jednou z příležitostí setkání se s religióznem jsou chrámy a kláštery roztroušené v horách na severozápad od metropole. Ty jsou cílem moderních pekingských poutníků a zejména o víkendů a v období významných kalendářních svátků jsou doslova obleženy hordami návštěvníků. Nemůžete ovšem očekávat nějakou přísně religiózní pouť typu Mekky nebo Lurd. Z novodobého čínského poutnictví vyzařuje tradiční čínský pragmatismus ve vztahu k „náboženství“, jeho včlenění do každodennosti a rodinného života, zvláštní kolotočová estetika a hluboce zakořeněná radost z pospolitosti.

Podařená pouť musí zahrnovat dopravu na místo v novém nablýskaném automobilu nebo alespoň ve stoje na jedné noze některým z přečpaných hromadných dopravních prostředků. Dále je důležitý oděv, pokud možno co nejvíce městský, neboť výstup na horu v lodičkách a džínách s nažehlenými puky (!) teprve dodá poutnictví ten pravý sváteční punc. Nezbytností je zásoba jídla a pití za chůze průběžně konzumovaného, vyhrávající rádia, fotoaparáty v pohotovosti, místo zavazadel igelitové pytlíky a množství příbuzných kolem vás. V chrámech poutníci pálí vonné tyčinky, klaní se božstvům, buddhům a bódhisatvům, dotýkají se pro štěstí nejrůznějších soch a reliéfů, za drobný poplatek buší do zvonů a gongů a samozřejmě opět svačí. Evropana může ten neduchovní hluk, dav a konzum kolem poněkud popuzovat, ale vězte, že pro Číňany je to to pravé. Na jedné z nejposvátnějších hor Číny – Taishanu, kam jsme se vydali v ukrutných mrazech, a potkávali tudíž je poskrovnu turistů (stále ale víc lidí než vidíte v kterékoliv nedělní odpoledne stoupat na Špilberk), se nám jeden poutník, se kterým jsme zapředli řeč, začal omlouvat za prázdnou horu, a tím pádem za nepodařenou atmosféru našeho prvovýstupu na tento slavný vrchol.

Na veřejnosti hojně diskutovaným tématem je navrácení se duchovních tradic do Číny, letos se mluvilo nejvíce o oslavách příchodu jara. Jde o tradičně nejdůležitější čínský kalendářní svátek, začátek nového roku a příležitost k několikadenním oslavám v kruhu rodiny, příbuzných a sousedů. Po šedesáti letech života v režimu vůči tradicím značně kritickému se obsah těchto oslav velké části Číňanů zúžil na vyseďávání před televizí u milované televizní *novoroční galashow* (zahajovací ceremoniál letošní olympiády mě po srovnání s ní poněkud zklamal). Kromě této show, požívání tradičních knedlíčků *jiaozi* a odpalování dělbučů a světlic si Číňané svátky jara s ničím dalším spojit příliš nedokáží. S kritikou tohoto stavu se ve státních denících a hlavních televizních programech ozvala řada intelektuálů, akademiků, popstars a dokonce i stranických funkcionářů. Odvolávali se mimo jiné na duchovní a kulturní úroveň oslavy křesťanských Vánoc na západě a na tradiční podobu svátků v čínské historii. Důkaz, že se pojetí svátků mění, jsme našli na oficiálních znovu obnovených oslavách svátku jara v Pekingu, jimž dominují tzv. chrámové trhy. Usedlíci i turisté při nich proudí do jinak poměrně prázdných

chrámů a v městských parcích propuká lidové veselí s nejrůznějším kulturním programem, včetně tradičních mužských zápasů, výroby proutěných bludišť, věštek na nový rok nebo prodeje nejrůznějších talismanů pro štěstí.

Ve městě ale s neuvěřitelnou dynamikou klíčí například i křesťanská církev. V Pekingu, stejně jako ve většině Číny je to především protestantská církev, reprezentovaná navenek *Patriotickou tří-samosprávnou církví* (Patriotic Tree-Self Church) podřízenou dohledu vládního aparátu a pod povrchem potom také zahrnující takzvané „podzemní církve“ se svými podomními sbory věřících. Čtvrť Haidian, kde jsme v Pekingu žili, je ukázkovým příkladem schizofrenie, ale zároveň úspěchu křesťanství v dnešní Číně. Čtvrť je jakýmsi moderním asijským Babylónem nebo snad miniaturním modelem celé proměňující se Číny. Naleznete zde všechny důležité univerzity, ulici Zhongguancun – centrum čínského IT obchodu a vývoje, historické památky jako Starý a Nový letní palác, kosmopolitní barovou čtvrť kolem křižovatky Wudaokou, ale i slumy dělníků a číšnic z venkova, které celou tuhle čtvrť vybudovaly a drží ji svou špatně placenou prací při životě.

Uvnitř mrakodrapového srdce čtvrti stojí zcela nová, i na evropské zvyklosti moderně architektonicky vyhlížející, budova s křížem na futuristické věži a anglickým nápisem *Christian Church* nad velkolepým vchodem s dlouhým schodištěm. Jde o nový protestantský kostel, který má dva obrovské bohoslužebné sály, jenž jsou prakticky stále plné věřících návštěvníků, dobrovolných pomocníků a profesionálních duchovních pastýřů. V neděli probíhají mše prakticky bez přestávek od rána až do večera, některé z nich v anglickém jazyce. I na ně chodí alespoň ze dvou třetin rodilí Číňané, kteří si při anglických bohoslužbách za doprovodu PowerPoint prezentací a pěveckého sboru, jak vystřiženého odněkud z americké Pensylvánie, zlepšují svou jazykovou vybavenost a tím i svou pozici na přeplněném trhu práce. Kostel vůbec přitahuje bohaté a úspěšné, kteří v křesťanství vidí vhodný duchovní doplněk jejich beztak importovaného západního konzumního životního stylu. Příslušnost k této komunitě pro ně znamená především příslušnost k něčemu dynamickému, úspěšnému, dovozovému, co jim navíc v té trošce volného času, kterou při svém pracovním vytížení vyšetří, nabízí o něco více odpovědi na jejich vnitřní otázky nežli čínská státní televize. Kostel ale přitahuje i chudé námezdní dělníky z venkova, kteří zde mohou zadarmo (věc v dnešní Číně nevidaná – za vše se platí) vyslechnout slova útěchy a snít svůj na čínsko natřený americký sen. Je to navíc jedno z mála míst, kde na ně jejich okolí nehledí jen jako na členy nižší kasty zodpovědné za většinu palčivých problémů dnešní Číny. Ženy-dobrovolnice středního věku a třídy si zde zase péčí o mladé studenty hladové po duchovnu a angličtině léčí zklamání ze svých jedináčků a dominantních manželů. To vše při povědomí, že se podílí na vzniku společenství, které možná časem změní podobu celé jejich země.

Tomuto malému království božímu uprostřed šilícího města vládne svou manažersky schopnou rukou otec We Weiqing, jinak předseda pekingské státem dozorované protestantské organizace. Když mi vyprávěl svůj příběh, stále jsem čekal na klíčový moment vyprávění, totiž jeho konverzi ke křesťanství a důkazy hloubky a neochvějnosti jeho víry. Tato pointa se nedostavila, příběhu dominoval popis postupného kariéerního postupu nerozhodného chlapce z obyčejných poměrů až na pozice jedné z celebrit tohoto města. Otec Wu ze své pracovny s novým počítačem a obrovským stolem-samorostem s luxusní čajovou soupravou prohlašoval, že

Obr. 1. Brána v půli nebe na opuštěném Taishanu. Fotografie: autor článku.

problém podzemních církví není tak veliký, jak se často prezentuje. Tvrdil, že se s mnoha představiteli tohoto hnutí osobně zná, stýká a některé dokonce zve k vedení mší ve svém kostele. Blok mezi těmito komunitami prý vychází spíše z druhé strany.

Na tomto tvrzení byla jistě velká část pravdy. Ve svém okolí jsem se seznámil s několika příslušníky domácích církví, kteří neměli o kontakt s oficiální církví žádný zájem. Jiné jsem však potkal přímo na akcích haidianského sboru. Ke komunitě oficiální církve se připojili například z potřeb vyřízení dokumentů umožňujících jim studium teologie v zahraničí. Své duchovní potřeby však uspokojovali v kruhu svých malých semknutých komunit, morálně nezdiskreditovaných a duchovně upřímnějších a důslednějších. Mezi těmito dvěma do značné míry propojenými tábory nepanuje otevřený boj a nevraživost. Moment konfliktu do jejich vztahu vnáší především všudypřítomný státní aparát. Jedna mladá studentka medicíny, která doma na jihu Číny patří i s rodinou ke komunitě tamní oficiální církve, ale v Pekingu si našla malou domácí církev složenou převážně z žen, jež jí svým způsobem nahrazuje vzdálenou rodinu, se mi při rozhovoru svěřila, že si při setkávání s těmito lidmi neustále uvědomuje jakousi nepochopitelnou policejní hrozbu visící nad touto ilegálně fungující, ale jinak zcela neškodnou komunitou.

Jak je vidět z předešlých odstavců, náboženský život v Pekingu bují, i když to možná na první pohled není tak docela viditelné, a proto především kvůli jeho prozkoumávání nakonec nebyl můj studijní pobyt v Číně promarněný. Byl jsem nakonec vděčný, že jsem v této zemi a jejím hlavním městě mohl strávit delší dobu, než je vyhrazena běžnému západnímu turistovi a mohl tak čínskou společnost, její jednotlivé členy a jejich zvyky a kulturu trochu intenzivněji zažít. Úžasného čínského jazyka jsem bohužel pochopil jen tolik, kolik mi můj gramaticky invalidní mozek dovolil. Závěrečnou mezinárodní jazykovou zkoušku HSK (Hanyu Shuiping Kaoshi – něco jako čínské cambridgeské zkoušky), jsem proto ve střední obtížnosti nesložil jen o jeden jediný bod. A tak jsme se s hromadou nakopírovaných materiálů z kvalitně zásobené univerzitní knihovny, se svazky nakoupených knih a kilogramy zeleného čaje, které ze zavazadel nekompromisně vytlačily dárky pro příbuzné a v Číně zakoupené oděvy mé drahé choti, s konečnou úlevou vydali na ústup z přípravami na olympiádu běsnícího města. S úlevou proto, že přes všechny obdiv k téhle zemi a její kultuře, není její hlavní město místem vhodným ke spokojenému a zdravému životu. Alespoň dnes ne. Slavný pekingský smog, který nad městem leží alespoň polovinu dní v roce, je hustý tak, že by ho ani Rákosníček nenakrájel. Silnice a volná prostranství jsou pohlcována automobilovou dopravou tempem, ze kterého by českému zelenému aktivistovi praskla hlava. Megalomanská olympiáda s řadou omezení pro běžného pekingského obyvatele byla za dveřmi. A pak ta téměř neviditelná, ale přitom všudypřítomná temná síla autoritativní státní moci, se kterou se sice Číňané naučili žít (nakonec nikdy nic jiného nepoznali) a tvářit se přitom, že nic takového neexistuje. U citlivějšího východoevropana (je zvláštní, že západoevropané jsou vůči tomuto pocitu celkem dost imunní) však tato atmosféra vyvolává častý pocit husí kůže a někdy až nevolnosti. A proto jsem byl rád, když jsem nakonec po roce (ne)studia religionistiky v Pekingu odlétal zpět domů do země mírného podnebného pásma, mírně znečištěného životního prostředí, umírněného politického systému a mně mírně srozumitelnějšího jazyka.